

קורס מורי דרך תשע"ז (2016 – 2017)

בית הספר לתעודות אתגריות, המכללה האקדמית בוינגייט

דו"ח סיור 10

אתרים סביב הכינרת

נועם זיו

מסלול הסיור (אתרים מרכזיים):

שמורת מצוק ארבל, בית הכנסת ארבל, נבי-שועיב, מגדלה, מוזאון יגאל אלון, אתר ספיר, מצפור צ'רה, ת'רבת אל-מְנִיָּה.

תאריך הסיור: 13.2.2017

מדריך הסיור: ניר קינן

לו"ז ומנהלות

הערות	מנהלות ועזרים	פירוט הפעילות	עד...	מ...
איסופים בוינגייט, ויתקין, אלונים		נסיעה מגלילות לצומת אלונים	7:35	06:30
שירותים, בית קפה, מתחם חנויות		הפסקת בוקר בצומת אלונים	8:10	7:35
	אין כניסה דרך מושב ארבל, הכניסה לאתר בדרך העוקפת ממערב למושב (שילוט טוב)	נסיעה מאלונים לארבל		8:10
שירותים, מזנון קפה ומזכרות	אתר רט"ג. הכניסה בתשלום (חינם לבעלי כרטיס מטמון) ללא תיאום. הכניסה לאתר נסגרת שעה לפני שעות הסגירה הרשומות (להגעה מעבר לשעות אלו יש לתאם עם האתר) כניסה אחרונה למסלולים היורדים את המצוק, שלוש שעות לפני סגירת האתר. כניסה לתצפיות שעה לפני סגירת האתר. שעון קיץ: בימים א'-ה' ושבת 8:00-17:00 בימי שישי וערבי חג 8:00-16:00 שעון חורף: בימים א'-ה' ושבת 8:00-16:00 בימי שישי וערבי חג 8:00-15:00 בערב ראש השנה, ערב יום כיפור וערב פסח: 8:00 - 13:00	שמורת ארבל-מתחם הכניסה	9:30	9:10
		מצוק ארבל תצפית עליונה ותחתונה	10:15	9:30
	החניה מוגבלת ל-2-3 אוטובוסים בו זמנית.	נסיעה לבית הכנסת ארבל	10:20	10:15
	מהחניון עד לפאתי האתר יש שביל נגישות לנכים.	בית הכנסת העתיק ארבל	11:20	10:20
		נסיעה לנבי שועיב	11:30	11:20
שירותים, מים	אתר בבעלות עמותת נבי שועיב של העדה הדרוזית. הכניסה ללא תשלום וללא תיאום. (מ 24 באפריל למשך 4 ימים מתקיימת העליה לרגל של העדה הדרוזית). אין אפשרות להדרכה מקומית. חשוב: מפאת קדושת המקום אין כניסה במכנסיים קצרים / גופיות לגברים ונשים כאחד. לכניסה למתחם הקבר / טביעת הרגל בכיסוי ראש וללא נעליים.	הדרכה בנבי שועיב	12:30	11:30
		נסיעה מנבי שועיב למגדלא	12:45	12:30

<p>שירותים, חנות מזכרות</p>	<p>אתר בבעלות הכנסייה הקתולית הכניסה בתשלום (סמלי) טלפון לתאום 04-6209900</p> 	<p>הדרכה במגדלא</p>	<p>13:50</p>	<p>12:45</p>
		<p>נסיעה לבית יגאל אלון</p>	<p>14:05</p>	<p>13:50</p>
<p>שירותים, מסעדה, חנות מזכרות</p>	<p>ניתן לאכול מחוץ לבניין על ספסל האבן או בתוכו מול המסעדה</p>	<p>הפסקת צהריים בבית יגאל אלון</p>	<p>14:35</p>	<p>14:05</p>
	<p>מתחם הסירה העתיקה פתוח למבקרים בכל ימות השבוע ללא תיאום. הביקור במוזאון מותנה בתאום מראש – טל 04-6727706 או בדוא"ל yigal.allon.center@gmail.com ימים א' עד ה' 08:00 עד 17:00 (שישי שבת וחגים המוזאון סגור אך ניתן לתאם מראש סיור ל 15 משתתפים ויותר)</p>	<p>סיור בבית יגאל אלון</p>	<p>15:05</p>	<p>14:30</p>
		<p>נסיעה לאתר ספיר</p>	<p>15:15</p>	<p>15:05</p>
	<p>הביקורים מתקיימים לקבוצות מאורגנות בימים ראשון עד חמישי, ללא תשלום אך בתיאום מראש, בין השעות: 8:30 - 16:00 . לתיאום ביקור: טלפון 04-6714770, פקס 04-6726399 בחגים ובחופש הגדול מתקיימים סיורים לקבוצות, למשפחות ולבודדים, בהתאם פרסומים באמצעי התקשורת. הביקורים מותנים במספר המשתתפים. משך הסיור כשעה וחצי. אתר בטחוני- אין כניסה עם נשק. יש להשאיר תיקים ברכב/ים. הכניסה בנעלים סגורות בלבד.</p>	<p>הדרכה באתר ספיר</p>	<p>16:05</p>	<p>15:15</p>
	<p>כניסה בדרך עפר עבירה לאוטובוסים – פניה ימינה לפני שער הכניסה לקיבוץ חוקוק.</p>	<p>נסיעה למצפור צ'רה</p>	<p>16:15</p>	<p>16:05</p>
	<p>הכניסה למצפור רק בתאום וליווי של מדריך מקורות מאתר ספיר</p>	<p>הדרכה במצפור צ'רה</p>	<p>16:45</p>	<p>16:15</p>
		<p>נסיעה לה'רבת אל-מנ'ה</p>	<p>17:00</p>	<p>16:45</p>
	<p>האתר פתוח לקהל, ללא תשלום. אין הנגשה לנכים</p>	<p>הדרכה בה'רבת אל-מנ'ה</p>	<p>17:30</p>	<p>17:00</p>
<p>הורדה באלונים, ויתקין, וינגייט</p>		<p>נסיעה לגלילות</p>	<p>19:30</p>	<p>17:30</p>

מפת הנסיעה בסיור

תכני ההדרכה

אתר	תכני הדרכה
<p>הדרכת דרך – מאלונים לארבל</p>	<p>חוצות אלונים נקודה חשובה בטיולים לצפון כיוון שהיא על דרך חשובה – אחד הסעיפים של "הדרך הבינלאומית" (דרך הים – ויה מאריס) הקדומה החוצה את א"י.</p> <p><u>המרכיב הגאולוגי העיקרי באזור</u></p> <p>הכביש עובר בקו תפר בין 2 יחידות נוף: מדרום עמק יזרעאל, מצפון הגליל התחתון המערבי (נקרא גם "גבעות אלונים-שפרעם", "גבעות אלונים-טבעון" או "שפלת הגליל התחתון"). השם "שפלת הגליל התחתון" מתחבר לשם "שפלת יהודה" בצורת הנוף של גבעות קירטוניות עגלגלות מגיל אאוקן (סלע צעיר יחסית) מכוסה בשכבת נארי. עמק יזרעאל הוא חלק מ"מפער העמקים" היוצר בקעה אחת גדולה- עמק הקישון, עמק יזרעאל, עמק כסולות, עמק דותן, עמק חרוד.</p> <p><u>ישובים יהודיים באזור</u></p> <p>מימין מושב שדה יעקב – קם ב 1927 כמושב עובדים ע"י אנשי הפועל המזרחי (כיפות סרוגות)</p> <p>בהמשך מושב כפר יהושע (ע"ש יהושע חנקין) – קם ב 1927 כמושב עובדים ע"י אנשי עליה שלישית (תחנת רכבת העמק)</p> <p>מימין רמת ישי – 1924 קם ישוב עברי. נקרא בתחילה בשם הערבי ג'דה. כמה שנים לאחר הקמתו נתקבלה תרומה של איש עשיר בשם ישראל יהודה אדלר מתל אביב לבניית בתים ביישוב. המושבה הסבה את שמה ע"ש ישראל יהודה (יש"י) אדלר.</p> <p>במשך כמה עשורים סבלה המושבה מבעיות כלכליות, ורק אחרי קום המדינה ותכניות יהוד הגליל, נכנסה רמת ישי לגל ההתיישבות והפכה להיות לישוב מבוסס.</p> <p>פניה מכביש 75 לכביש 77.</p> <p>משמאל הישוב אלוני אבא – קם כמושב עובדים 1949.</p> <p>ע"ש אבא ברדיצ'ב, חבר הגרעין המייסד, אשר הוצא להורג אחרי שנתפס כאחד מצנחני היישוב שיצאו לאירופה הכבושה במסגרת התנדבות היישוב לצבא הבריטי במלחמת העולם השנייה.</p> <p>הישוב קם על מקומה של מושבה טמפלרית גרמנית בשם ולדהיים ("נווה היער") מ 1907 שהיתה מיושבת בעבר ע"י גרמנים כמו שכנתה בית לחם הגלילית עד שאלו גורשו מהארץ ע"י הבריטים. כאשר נחתמו הסכמי השילומים עם גרמניה בשנות ה 50, קוזז ערך הרכוש הגרמני שהושאר ביישובי הטמפלרים מכספי השילומים. (כנ"ל גם במושבות הגרמניות בירושלים, חיפה, יפו, שרונה, בני עטרות).</p> <p><u>המרכיב הבוטני העיקרי באזור</u></p> <p>תצורת "יער פארק". תצורה דומה מוצאים גם ברמת הגולן. בעבר השתרע יער פארק בכל המרחב שבין נחל שורק למורדות החרמון בגובה שמתחת ל 500 מטר (מעל 500 מ' היה חורש ים תיכוני). היערות נעלמו בעיקר בשל כריתת עצים במשך 400 שנות השלטון העות'מני לשתי מטרות:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. כבשני סיד (שריפת אבני גיר לאורך כמה ימים) 2. רכבות קיטור (1892 קו יפו-ירושלים, 1905 קו הרכבת הח'ג'אזית). <p>תצורה זו מורכבת בעיקר מעץ אלון התבור וליבנה רפואי ("חברת אלון תבור-ליבנה רפואי") אלון מצוי ומעט אלות ארצישראליות. בחורף אלון התבור עומד בשלכת כיוון שהוא ממוצא אירופי ובזיכרון הגנטי שלו הוא "זוכר" חורפים מושלגים וקרים מאוד.</p> <p>לעומתו, האלון המצוי הוא עץ מקומי ולכן אינו עומד בשלכת.</p>

המרכיב האנושי העיקרי באזור

רובם בגדול של הבדואים החיים בצפון מרוכזים באזור גבעות אלונים-שפרעם. בדרום חיים כ-250,000 בדואים, בצפון כ-70,000 עד 80,000. הסיבה העיקרית לריכוזם של הבדואים כאן היא שגבעות קירטוניות אינן נוחות לגידולים חקלאיים, ולכן לא יושבו ונותרו נטושות. הבדואים שחדרו למרחב בזמן השלטון העות'מני מאזור אנטוליה ומאזור המדבר הסורי היו נוודים והתיישבו בשטחים ריקים. משמאל הישובים רומאנה, עוזייר, רומת אל-הייב השייכים לשבט השני בגודלו בצפון בשם **ערב אל-הייב**. (השבט הגדול בצפון נקרא ערב א-סוואעד, באזור הר כמון, נחל צלמון). יש תופעה מעניינת שבעוד בדרום חיים הרבה יותר בדואים, בצפון הם נחלקים להרבה יותר שבטים קטנים. הסיבה- בדרום הבדואים נדדו בקבוצות גדולות באזורים המדבריים, בעוד שבצפון הם הגיעו ב"התגנבות יחידים". חלקם של הבדואים הצפוניים הם ממוצא טורקמני, כלומר הגיעו מאזור טורקיה (שמות בעלי צליל לא ערבי כמו "טובא-זנגרייה", "דלאיקה" וכו').

אנו עוברים בבקעת בית רימון, מצפון רכס טורעאן, מדרום גוש הרי נצרת. זהו הגליל התחתון המרכזי. המאפיין הגאולוגי הוא רכס-בקעה-רכס-בקעה שהם מערכת של הורסטים וגרבנים (כלומר לא קימוט אלא שבירה). כביש 65 (עפולה - צ. קדרים) הוא הגבול בין גליל תחתון מרכזי למזרחי. הגליל התחתון המזרחי בנוי משברי מדרגות נטויות

סיכום גאולוגי – גליל תחתון

מערבי – גבעות קירטון

מרכזי – מערכת של הורסטים וגרבנים

מזרחי – שברי מדרגות נטויות

מצפון **הר קרני חיטין** – תל ארכאולוגי עם שרידים מברונזה מאוחרת וברזל – שרידי ביצורים.

קרני חיטין ידועה בשל הקרב בין צבא מוסלמי בפיקוד סאלח א-דין לצלבנים בפיקוד **גי דה-ליזיניאן** ב 3 ביולי 1187.

הצלבנים צועדים ממעיינות ציפורי לכאן ביום קיץ לוחט עטויים בשריונות ומאוד סובלים מהחום. כשהם מגיעים לאזור צומת גולני של היום הם מצפים למצוא שם מעין, אך הוא יבש. הם חונים שם ולמחרת ממשיכים בצמא גדול לכיוון קרני חיטין בתקווה להגיע אל עין שועיב כדי להצטייד במים לפני הקרב הגדול.

לאחר מפגשים רבים בעבר שלא כולם הוכרעו, בקרב זה כל הנתונים משחקים לידי סלאח א-דין. לחייליו יש מים כיוון שעלו מכיוון טבריה, הפרשים שלו קלים, לבושם קל ואוורירי, והם יודעים לירות חיצים למרחק.

סלאח א-דין מבצע תרגיל הונאה, הוא מאפשר לפרשים הצלבנים לדהור לכיוון המעין, וכשהם עושים זאת הוא מסתער על הרגלים והקשתים ומשמיד אותם. בנוסף, חייליו מציתים אש בשדות היבשים כדי להעצים את מצוקת המים של הצלבנים.

המלך גי דה-ליזיניאן הממוקם בראש הר קרני חיטין נכנע עם אביריו לסלאח א-דין. המלך, כמו גם רוב האבירים בפמליתו, זוכים לחנינה מסלאח א-דין תוך הבטחה שלא ישובו לתקוף אותו. יצא מן הכלל היה האציל **רנו משטיון** שסלאח א-דין ראה בו אויב אישי שנוא במיוחד (הוא שלט באזור **קרק**, בעבר הירדן המזרחי, ושם נהג להטריד ולשדוד את שיירות החאג' העולות למכה, ולכן נחשב לאויב הגדול של האיסלאם). גזר דינו היה מוות ומי שהתיז את ראשו היה סלאח א-דין בעצמו.

בהמשך נופלות ערים רבות נוספות בארץ ישראל בידי סלאח א-דין (חוץ מצור שלא נפלה). רק בשנת 1191 מגיע לארץ מסע הצלב השלישי, בראשו חלק ממלכי אירופה ובראשם **ריצ'רד לב הארי** המלך האנגלי, והם מצליחים לכבוש מחדש חלקים מארץ ישראל אם כי ממלכתם (השנייה) קטנה בהרבה מזו הראשונה (וללא ירושלים. לכן בירתם תהיה עכו).

***מושב כפר חיטים הוקם ב 7 בדצמבר 1936.**
 ב 10 בדצמבר 1936 קם הישוב תל עמל (ניר דוד)
 הנחשב לראשון ישובי חומה ומגדל.
 אלא שאנשי כפר חיטין טוענים כי להם שייך תואר
 זה, שכן ישובם קם 3 ימים לפני תל עמל.
 האמת היא כי לניר דוד הבכורה, שכן היה זה
 הישוב הראשון שעלה בשיטת חומה ומגדל.
 למרות זאת, בתחתית שלט הכניסה לישוב נכתב
 "ראשון ישובי חומה ומגדל".

מושב ארבל הוקם בשנת 1949 כמושב שיתופי על אדמות הכפר הערבי **חיטין** שתושביו נמלטו ממנו במהלך מלחמת העצמאות ולא הורשו לחזור לאדמותיהם לאחריה.
 המושב הוקם על ידי חיילים משוחררים של הבריגדה היהודית שהתיישבו לאחר שחרורם בבית-גן ולאחר שהשתתפו במלחמת העצמאות יצאו לחפש מקום מתאים להקמת יישוב בגליל התחתון וכשהגיעו לאזור בקעת ארבל של היום, החליטו שזהו מקומם.
 ביולי 1950 פקד את המושב אסון כאשר צריף בית הילדים נשרף וחמישה תינוקות מתו בשריפה.
 ב- 1959 היישוב הפך למושב עובדים. בפברואר 1965 במסגרת תוכנית של הסוכנות היהודית בשם "מן העיר אל הכפר", הצטרפו למושב שמונה משפחות חדשות.
 בשנת 1975 קלט המושב, בעידוד הסוכנות היהודית, מספר משפחות נוספות.
 בעשור הראשון של המאה ה-21 הוקמה במושב ארבל הרחבה לבנים ותושבי חוץ.

פריחה חורפית באזור

כרמלית נאה. פרח בעל ארבעה עלי כותרת בסידור דמוי צלב, שכל אחד מהן מתרחב בקצהו ומפורץ בראשו בדומה ללב הפוך. פריו, תרמיל שאורכו 3-5 ס"מ, פחוס מאוד ודק כעלה. זרעיו רקועים, חסרי כנפיים ומספרם 5-8 בכל תרמיל.

הצמח נפוץ למדי בחורש הררי פתוח בגליל, בכרמל ובגולן, ובמיוחד על גבי גלי אבנים חשופים לשמש. תקופת פריחתו היא בין ינואר לאפריל, בריכוזי פריחה הכוללים מאות פרטים ונראים כמעין כריות ורודות. הפרחים מדיפים ריח עדין.

החלבולוב. רבים ממיני החלבולוב משמשים כצמחי-נוי. בארץ ישראל גדלים בר כ-35 מינים שרובם עשבי-רעל. מהשרף הצורב של המין הנפוץ במרוקו מפיקים את התכשיר Euphorbium ששימש בעבר כסם הקאה וכסם משלשל, וכיום הוא מקובל בוטרינריה. המין *antisiphilitica* הנפוץ במקסיקו מכיל ענפים המכוסים בשכבת שעווה (קנדליליה) המשמשת כחומר בידוד בעבודות חשמל וכחומר להכנת לכה לצביעה. בנוסף בחלבולוב יש חלב שמפיץ ריח חזק. זו היא ההתאמה של החלבולוב, המונע את האכילה שלו על ידי בעלי חיים בריח של החלב שלו.

שמורת מצוק הארבל –
רחבת הכניסה

ברחבת הכניסה מימין צילום כפר מערות הארבל. במערות שבמצוק חיו בני אדם עוד מתקופות פרהיסטוריות. בתקופה מאוחרת יותר הפכו המערות למבצר גדול, שהיו בו מעברי סתר, אולמות ובורות מים. הביצורים נבנו על ידי האמיר פחר א-דין השני לבית מעאן, אציל דרוזי שהיה תקיף מקומי (כשנחלשה האימפריה העות'מנית, קמו חלק מהתקיפים – מושלים מקומיים – והחלו לגבות מיסים לעצמם). פחר א-דין משתלט על רוב צפון א"י וכיוון שהוא מורד בשלטון הוא מקים מבצרים, כולל בארבל. לבסוף הוא נלכד ע"י העות'מנים ומוצא להורג באיסטנבול. במבצר הבנוי בתוך מערכת של מערות הנפרשת לאורך המצוק נתגלו מדרגות המקשרות בין שלושת המפלסים.

"המערות האלה נמצאו בצלעות הרים תלולים ומכל עבר לא יכול הצבא לגשת אליהן, כי רק משעולים צרים ונפתלים הוליכו אל פי המערות, והצלע אשר מעבר פני המערות מלמעלה, ירד אל תהום עמוקה ויהיה זקוף על פי תהום". (יוסף בן מתתיהו, "תולדות מלחמות היהודים עם הרומאים")

כאן התחולל קרב לחיים ולמוות בין הורדוס לבין החשמונאים על השלטון ביהודה. הורדוס נלחם בגליל כנגד מתנגדיו, תומכי אנטיגונוס, אשר ישב בירושלים ולא ניסה כלל להחיש עזרה לתושבי הגליל ולאנשיו שנלחמו בהורדוס. הורדוס עסק בביעור קיני ההתנגדויות, שמרכזן היה במערות שליד הארבל. בקרבות אלה השתמש הורדוס בארגזים אשר שולשלו בעזרת מנופים מראש המצוק. הלוחמים שהתמקמו בתוכם הצטיידו במוטות ארוכים שבקצותיהם ווים על-מנת לגרור את המסתתרים החוצה ולשומטם לתהומות. בחזית הכניסה מוצב דגם של מערכת כזו.

על קיר המבנה הצפוני תמונת פסיפס המתארת את הזקן המשליך את בניו אל התהום, כפי שמתאר יוסף בן מתתיהו (תולדות מלחמת היהודים, א', ט"ז):

"גם נמצא שם זקן אחד, אשר אטם אוזניו מצעקות אשתו ושבעת בניו, בחלותם את פניו לתת להם כי יצאו בברית שלום, והמית את כולם, וכן עשה את הדבר: הוא ציווה עליהם לצאת אחד אחד ועמד על פי המערה והמית כפעם בפעם את הבן היוצא משם. הורדוס ראה את הדבר מרחוק ורחמיו נכמרו אליהם מאד, הוא פרש את יד ימינו מול הזקן והשביע אותו לחמול על נפשות בניו. אבל הזקן לא שעה אל דבריו, רק חרף וגדף את הורדוס כי הוא בן חשוכים, והמית את אשתו על הבנים, ואחרי-כן השליך את החללים אל התהום וקפץ בעצמו שמה"

מול ההר שוכן הר הנקרא הר ניתאי, על שמו של ניתאי הארכלי (תנא מתקופת הזוגות) שחי במקום. בנחל ארבל שאורכו כ-10 ק"מ נובעים כמה מעיינות, בהם עין אסעד, עין נתאי ועין ארבל. בבקעת ארבל הוקמו ארבעה יישובים - כפר זיתים, ארבל, כפר חיטים ומצפה.

הגן הלאומי כולל בתוכו את רוב שטחו של הר הארבל, הר ניתאי, הר סביון, קרני חיטין ורמת ארבל. בשטח הגן הלאומי מסומנים שבילי טיול. השביל המוליך ממגרש החניה קצר ונוח להליכה. הוא עולה בשיפוע מתון עד אל שפת המצוק, המתנשא מעל סביבתו לגובה 400 מטר

שמורת מצוק הארבל –
תצפית המצוק

<p>ומעניק מראות נוף למרחקים, צפונה להרי הגליל ורמת הגולן, מערבה אל בקעת ארבל ובקעת בית נטופה ומזרחה אל הכנרת ורמת הגולן. בצדו הצפוני מתרומם המצוק מעל היישוב הערבי ואדי אל-חמאם ומול המושבה מגדל בקיר זקוף אחד, מתחתיתו ועד ראשו, מראה מרשים ביותר.</p> <p>המצפור נקרא "מצפור החרוב" בגלל עץ חרוב בודד הנמצא שם והוא מנציח את זכרו של תת אלוף יוסף לוניץ (עדכון לפברואר 2017: העץ נשבר בסופה)</p> <p><u>גאולוגיה</u></p> <p>הארבל מורכב מאבן גיר דולומיטי קשה של חבורת עבדת, שנוצר לפני 40 מיליון שנה במהלך האאוקן ומכיל נודולות של צור. התפרצויות געשיות שאירעו במיוקן ובפליוקן – בין היתר בהר הגעש הסמוך, קרני חיטין לפני כ-4 מיליון שנים יצרו על הארבל וסביבתו את בזלת הכיסוי – שכבות של לבה בזלתית ואפר געשי.</p> <p>שכבת הבזלת העליונה עמידה למדי לבליה ולסחיפה, והגנה במידה רבה על המסלע הגירי מפני הרס קארסטי.</p> <p>הארבל הוא חלק מהמערכת הטקטונית של מזרח הגליל התחתון, שנוצרה כתוצאה ממעוות, קימוט והעתקה צעירים מבחינה גאולוגית – בין 2 ל-3 מיליון שנים. מערכת זו שכיוונה לצפון-מערב יצרה מבנים של גראבנים והורסטים מדורגים נטויים, המתאפיינים בירידה תלולה ובעלייה מתונה בהמשך.</p> <p>הר ארבל מציין את חלקה הצפוני של רמת ארבל, הצפונית מבין רמות הבזלת הנטויות של הגליל התחתון המזרחי, ונקודת הרום 1811 מ' היא הנמוכה מבין כולן.</p>	
<p>הסלע הבזלתי באזור נקרא בזלת הכיסוי – לבה שהתקשתה לפני כ-4-3 מיליון שנה. כיוון שאז עוד לא היה בקע (סורי-אפריקני) בינינו לבין רמה"ג, מוצאים את בזלת הכיסוי גם בגולן וגם בגליל המזרחי.</p> <p>לפני היווצרות הבקע היתה סינקלינה עצומה שהשתרעה בין המדבר הסורי לבין עמק יזרעאל. כשהחלה זרימת הלבה התמלאה כל הסינקלינה בתצורת בזלת הכיסוי. לכן זו אותה בזלת במזרח הגליל התחתון ובדרום רמה"ג.</p> <p>כאשר היא מתבלה, היא הופכת לקרקע כהה האופיינית לבקעות באזורינו.</p> <p>כאשר "נפתח" הבקע הסורי-אפריקני, נוצרה הפרדה בין צידו המערבי והמזרחי, ואז תצורת הבזלת המאוחרות יותר בגולן (תצורת "אורטל" ו"גולן") אינן נמצאות בגליל.</p> <p>לכן נמצא בגליל רק את תצורת בזלת הכיסוי.</p> <p>גם בכינרת יש בזלת כיסוי, אלא ששם היא בעומק של כ-600 מטר עקב פתיחת הבקע ומילוי ע"י אדמת סחף מהנחלים.</p> <p>יוצאת מן הכלל היא רמת כורזים (מצפון מערב לכינרת), בה נמצאת בזלת הכיסוי למרות שהאזור הוא חלק (מוגבה) מהבקע.</p>	<p>הדרכת דרך – מהארבל לנבי שועיב</p>
<p>ראה נקודת הרחבה</p>	<p>נבי שועיב</p>
<p>כפר זיתים: המושב הוקם בשנת 1950 על ידי עולים מתימן, ככפר עבודה.</p> <p>המושב הוקם על אדמות הכפר הערבי חיטין, שתושביו נמלטו ממנו במהלך מלחמת העצמאות, ולא הורשו לחזור אליו לאחריה. מהכפר נותרו שרידי מסגד.</p> <p>המתישבים במקום היו דתיים. בתחילה עסקו המתיישבים בעיבוד משותף של 1600 דונם זיתים שננטשו וכן גידול בצל וירקות אחרים. הבעיה העיקרית במקום היה העדר כביש. בתחילת 1954 שופרה אספקת המים הודות לבאר חדשה שנקדחה באיזור.</p> <p>העיר טבריה: נוסדה בשנת 20 לספירה ע"י הורדוס אנטיפס (בנו של הורדוס הגדול) כעיר פוליס יהודית (לעומת ערים אחרות שהיו מעורבות). למרות שתושביה היו יהודים, היו בה השפעות הלנו-רומיות ואורך החיים של תושביה היה מעורב.</p> <p>מגדל המים של שיכון ד'. הגרעין הישן והרובע היהודי העתיק נמצאים על חוף האגם. שם גם נמצאים רוב השרידים מהתקופה הרומית-ביזנטית (שער, בית מרחץ, תיאטרון ועוד).</p>	<p>הדרכת דרך – מנבי שועיב למגדלא</p>

<p>העיר נחרבה והיתה שוממת מאז התקופה הצלבנית (הממלוקים לא טיפחו אותה). במאה ה 16 ניסו דונה גרציה ודון יוסף נשיא לחדש את הישוב. הם קנו את האדמות מהסולטן, אך בשל מותה של דונה גרציה הנסיון לא מומש.</p> <p>במאה ה 18 השייח' דאר אל-עומאר השליט הבדואי של הגליל בונה סביב טבריה חומות ומנסה ליישב בה אוכלוסיות שונות. בין האוכלוסיות הללו היו גם יהודים. ב 1738 הרב חיים אבולעפיה שהיה הרב של איזמיר נענה לבקשת דאר אל-עומאר ומגיע יחד עם מאמיניו להתיישב בעיר.</p> <p>אגם הכינרת השם "כינרת" מעולם לא שימש כשמו של האגם במקורות. לאגם היו מספר שמות כמו "ים הגליל", "ים גינוסר", "ים טבריה" ועוד.</p> <p>את השם המודרני "כנרת" נתנו לו אנשי העליה השניה ב 1908 שהקימו חווה חקלאית בחופו הדרום מערבי של האגם. כשחיפשו שם לחווה, קיבלו את עצתו של ש"י עגנון וקראו לה "כינרת" על שמה של עיר תנ"כית בשם זה. האגם נקרא על שמה של החווה.</p> <p>הכנרת מספקת כ-25% מצריכת המים בישראל והיא אחד ממקורות מי השתייה וההשקיה העיקריים שלה. מפלס מי הכנרת משתנה ונמצא סביב כ-2100 מטרים מתחת לפני הים, והיא הימה המתוקה הנמוכה ביותר בעולם.</p> <p>מקורות מי אגם הכנרת הם מעיינות הירדן, מי נגר עילי המתנקזים אל הכנרת משטח אגן ההיקוות שלה (כ-800 מלמ"ק - מליון מטר מעוקב), מעיינות הנובעים בתוך הכנרת וגשם הירדן ישירות על האגם (כ-70 מלמ"ק). מקור נוסף למי הכנרת הוא הטיית מי שטפונות מהירמוך לכנרת.</p> <p>לכנרת חשיבות גדולה בנצרות. לפי האמונה הנוצרית ישו עשה שם מספר נסים: הילך עליה, הטביע בה שדים (מתי ח'), הרגיע רוחות הסערה ואחרים.</p> <p>במקום יציאת נהר הירדן מכנרת נמצא אתר ירדנית המאפשר טבילה טקסית בירדן. כשליש מאתרי עלייה לרגל של תיירות צליינית לארץ ישראל נמצאים בגליל ומסביב לכנרת.</p>	
<p>מגדלא הייתה עיר קדומה לחוף הכנרת, בדרום בקעת גינוסר, סמוך ליישוב מגדל של היום המשמר את שמה. עד להקמת העיר טבריה בשנת 20 לספירה, הייתה מגדלא המרכז העירוני היחיד בחוף המערבי של הכנרת.</p> <p>במקורות מתקופת בית שני מופיעה העיר בשם טריכיי. פירוש המילה "טריכיי" ביוונית הינו "מקום המלחת הדגים". יוסף בן מתתיהו מכנה בשם זה עיר קדומה ששכנה לחוף הכנרת, בקצה הדרומי של בקעת גינוסר, המזוהה היום על ידי החוקרים עם "מגדל", "מגדלא" או "מגדל נוניא" (בארמית, מגדל הדגים). מגדלא היא מקום הולדתה של מרים המגדלית, היא מריה מגדלנה, הידועה מן הברית החדשה כאחת מבני לויתו של ישו.</p> <p>מדרום לאתר (חורשת העצים) קיים אתר חפירות בו חפרו נזירים פרנציסקנים את מגדלא הביזנטית – מקום הולדתה של מרים המגדלית.</p> <p>בית הכנסת נתגלה בחפירות הצלה שנערכו ב 2009. ביה"כ תוארך למאה הראשונה ומעליו לא נבנו שכבות נוספות.</p> <p>זהו אחד מבתי הכנסת היחידים מתקופת בית שני שנמצאו. לכן אינו פונה לירושלים (עוד לא נחרבה בזמנו) ובנוי בצורה ריבועית המאפשרת למידה בצוותא.</p> <p>האבן המעוטרת במרכז היא רפליקה לאבן שנמצאה בחפירות. עליה חרוטה מנורת שבעת קנים- אחד הסימנים המובהקים המעידים על ב"כ. האבן שימשה כנראה כשולחן לפתיחת מגילות התורה. מה שמחזק את ההשערה כי מדובר בב"כ הם בורות המים באזור שהיו כנראה מקוואות טהרה. כמו כן נמצאו רחובות רחבים ובריכות ששימשו כנראה לתעשיית המלחת הדגים.</p> <p>על פי השערת החוקרים, כיוון שרוב יהודי טבריה לא היו קנאים והתערו בתרבות הרומית, הם נמנעו מהמרד הגדול נגד הרומאים. אלו שכן התכוונו למרוד עברו למגדל שהיתה קנאית יותר והשתתפה במרד.</p>	<p>מגדלא</p>

<p>בשנת 67 אספסיאנוס עולה מעכו וכובש את יודפת. משם הוא ממשיך לעבר גמלא, ובדרכו מטיל מצור על מגדל וכובש אותה בקרב עקוב מדם (שחלקו על פני האגם בין סירות היהודים לרפסודות הרומאים). יוסף בן מתתיהו שהיה מפקד הגליל ביצר את מגדל אבל השאיר חלקים ממנה מחוץ לחומות - וזו הסיבה שאזורים אלו חרבו ע"י הרומאים.</p> <p>כיום השטח שייך לכנסייה הקתולית שקנתה אותו מהפרנציסקנים. הכנסייה מפעילה ומתחזקת אותו באמצעות עמותה המביאה מתנדבים מהעולם. כיוון שעל פי החוק הבינלאומי עתיקות שייכות למדינה שבאדמתה הן נתגלו, מתנהלות החפירות בשיתוף פעולה עם ראשות העתיקות. כרגע (2017) נבנה כאן בית מלון וקומפלקס תיירותי ביוזמת אנשי עסקים מקסיקנים.</p>	
<p>עם מותו הפתאומי של יגאל אלון בשנת 1980 החליטו חבריו על הקמת מפעל הנצחה חינוכי לזכרו, בקיבוץ גינוסר. לחוף הכנרת, ליד חורשת גינוסר, בה נוסדה בקיץ 1941 פלוגה א' של הפלמ"ח ובה קיים יגאל אלון את "מפגשי האביב" בין יהודים לערבים.</p> <p>המנוף לרעיון המוזיאון והמרכז החינוכי היו דבריו של יגאל אלון: <i>"החינוך הוא מבוא לעולם התרבות הלאומית והאנושית"</i>, <i>"יש חשיבות עליונה לפיתוח מחשבתו האוטונומית של האדם ולטיפוח כושרו היצירתי וההגותי"</i>.</p> <p>חדרי הנצחה אישיים ליגאל אלון נמצאים במגדל שבמוזיאון, ובהם מוצגים פריטים מקוריים מעזבונו של יגאל אלון: סמלים, ספרים, תמונות, מפות, יומנו האישי, טיוטות ופתקים, אבני דרך בחייו האישיים, הציבוריים ומעגלי חבריו.</p> <p><u>הסירה העתיקה</u></p> <p>סירת העץ העתיקה נתגלתה בינואר 1986 על ידי האחים יובל ומשהלה לופן, חברי קיבוץ גינוסר, זה היה לאחר שנת בצורת, בה נסוגו מי הכנרת. ארכיאולוגים של רשות העתיקות, בסיוע מתנדבים רבים, חילצו את הסירה באחד עשר ימי חפירה נלהבים.</p> <p>סיפור גילוייה והוצאתה של הסירה, ואח"כ תהליך השימור המורכב שלה מתואר בסרטון המוקרן בכניסה לאולם.</p> <p>הסירה שייטה בכנרת בתקופה בעלת משמעות היסטורית מיוחדת. חופי האגם היו רקע למעשי ישו ותלמידיו כמסופר בברית החדשה. באותה תקופה שקקו חופי הכנרת ישובים יהודיים, יתכן שזוהי דוגמא לסירות הנזכרות אצל ההיסטוריון יוסף בן מתתיהו, בתיאורו את קרב מגדל במרד הגדול של היהודים ברומאים.</p>	<p>בית יגאל אלון</p>
<p>בקעת גינוסר היא "דלתה" של 3 נחלים הזורמים דרכה לכנרת: נחל צלמון, נחל עמוד ונחל ארבל. הנחלים צלמון ועמוד מגיעים מקו פרשת המים הארצי ומנקזים את גוש הרי מירון, ונחל ארבל מגיע מהגליל התחתון. שלושת הנחלים מומלצים כמסלולי טיול רגליים.</p>	<p>הדרכת דרך - מבית יגאל אלון לאתר ספיר</p>
<p>המוביל הארצי הוא אחד ממפעלי הפיתוח הגדולים של מדינת ישראל מאז הקמתה, וללא ספק גדול מפעלי המים בישראל.</p> <p>המוביל, יחד עם מפעלים אזוריים, כמו ייבוש החולה או סלילת נתיבי איילון, שינו את מפת מדינת ישראל והצריכו מאמץ ממלכתי לאורך תקופת זמן ארוכה, ומפריים נהנתה המדינה כולה.</p> <p>"נקודת ארכימדס" של מפעל המוביל הארצי היא תחנת "אשד כנרות", או אתר ספיר. מתחנה זו יוצאים מי המוביל לדרכם דרומה לאורך כמה מאות ק"מ עד מצפה רמון בדרום. עיקר מטרת תחנת שאיבה זו היא להעלות את מי הכנרת מגובה מי הכנרת (רום מרבי כ 213 מ' מתחת לפני הים ועד לגובה של 44 + מ' מעל פני הים), שם נשפכים מי הכנרת אל תעלת הירדן הפתוחה, אל הצרכנים.</p> <p>אשד כנרות מהווה את מיתקן השיגור של מי הכנרת, המשמשת כמאגר המים האסטרטגי היחידי של מדינת ישראל. חסרונו העיקרי של מאגר מים זה הוא בהיותו שקוע בעומק של כ 210 מ' מתחת לפני הים. עובדה הדורשת השקעת אנרגיה רבה בהעלאת המים אל הגובה ממנו יוכלו לזרום בגרביטציה דרומה.</p>	<p>אתר ספיר</p>

מדינת ישראל רצתה בשעתו להתחיל את מפעל המוביל הארצי שלא מחופי הכנרת, אלא צפונה יותר וגבוה יותר, אך נאלצה להשתמש בחלופה יקרה זו עקב תקריות הדמים עם הסורים, משהחלו עבודות הטיית הירדן ליד גשר בנות יעקב בשנות ה-50. עבודות הקמת תחנת ספיר החלו בינואר 1960 והסתיימו ביום 10 ביוני 1964. תקציב הקמת התחנה בסך 150 מיליון דולר הועבר לישראל בשנת 1956, בעקבות דו"ח השליח האמריקני ג'ונסטון, שנשלח על ידי הנשיא אייזנהאור לשם חלוקת המים בין ישראל, סוריה וירדן. עוד קודם לכן, ב-1953 החלו עבודות החציבה להקמת מנהרת עילבון, שהן השלב השני בדחיפת מי המוביל אל אגם בית נטופה. תוואי המוביל הארצי

מאתר ספיר נשאבים המים אל **תחנת צלמון ומנהרת עילבון** (הנקודה הגבוהה ביותר במוביל הארצי).

המוביל מגיע אל **מאגר אשכול** שבבקעת בית נטופה, עובר בשלוש מנהרות דרך גבעות שומרון ורמת מנשה ומשם הוא ממשיך עד לראש העין. מראש העין מועברים מי המוביל דרומה בצינורות של מפעל ירקון-נגב. בדרכו, משתלבים במוביל מפעלי מים אזוריים. קו מים שלישי מזרים מים לאזור גוש דן.

"המוביל הארצי", קווי "ירקון-נגב" והקו לגוש דן יוצרים את מערכת המים הארצית. במבצע התכנון והבנייה נדרשו אנשי "מקורות" להתמודד עם אתגרים הנדסיים מורכבים ביותר, בהם הפרש גובה, שטחים הרריים, מעברי נחלים וקרקע סלעית קשה לחפירה.

מסיבות ביטחוניות וכדי למזער את הפגיעה בנוף, תוואי "המוביל הארצי" חוצה את ערוציהם של נחל עמוד ושל נחל צלמון באמצעות גיחונים (סיפונים הפוכים). בנחל עמוד, שעומקו כ-150 מטר, הונחו במבצע נועז ומסובך במיוחד צינורות פלדה צמוד לגדות הנחל. הזרמת המים מעברו האחד של הנחל ועלייתם אל עברו האחר מתבצעת ללא הפעלת אנרגיה, תוך התבססות על שני חוקים פיזיקליים – כוח הכבידה (גרוויטציה) וחוק הכלים השלובים (שאיפה להשוואת גבהים).

התעלה מביאה את המים למאגר צלמון והם נשאבים לגובה 147 מ', אל מנהרת עילבון המוליכה את המים לתעלת נטופה, שהיא תעלה פתוחה. תעלת נטופה מוליכה את המים למאגרי אשכול, שבקצה המערבי של הבקעה.

במאגרים אלה שוקעים הסחופת והטיין והמים מטוהרים לפני כניסתם לצינור הראשי. "מפעל הסינון המרכזי" הוא מהמתקדמים מסוגו והרביעי בגודלו בעולם. הצינור הראשי עשוי בטון ומוליך את המים לאורך 77 ק"מ עד לראש העין.

בדצמבר 2009 חובר מתקן התפלה בחדרה למוביל הארצי והחל להזרים בתוכו, לראשונה מים מותפלים.

המצפור ממוקם על גדתו המערבית של נחל עמוד סמוך לקיבוץ חוקוק, וצופה על הגיחון של המוביל הארצי. במקום לוח הנצחה לזכרו של צבי צור ("צ'רה") הרמטכ"ל השישי של צה"ל שנפטר בסוף שנת 2004.

מצפור צ'רה

<p>המצפור ממוקם על גבי רצועת הבטון המכסה את צינור הגיחון, המקבל את מימיו מהגדה המזרחית הגבוהה יותר.</p> <p>כאשר תוכנן המוביל הארצי והיה צורך לחצות את נחל עמוד, הוחלט שלא להשתמש בגשר מעל הנחל מטעמים בטחוניים (שכן אם יופצץ מדובר בהפסקת פעילות המוביל), והוחלט על ביצוע גיחון חפור בגדות הנחל.</p> <p>פרוייקט בניית קטע הגיחון היה שאפתני ומסוכן. למרות שכל עבודות המוביל הארצי בוצעו בידי קבלנים חיצוניים, אף קבלן לא הסכים לקבל על עצמו את קטע הגיחון מתוך חשש להסתבכות הנדסית וסכנת חיים לעובדים.</p> <p>"מקורות" נאלצה לקחת את הפרוייקט בעצמה וביצעה אותו בעזרת עובדים דרוזיים מבית ג'אן והסביבה.</p> <p>מכיוון שלמבצע היתה משמעות ביטחונית, הוא התנהל תחת מעטה סודיות, וצוותי החציבה והאבטחה של האתר לא ידעו מה מטרתו.</p> <p>העבודה התנהלה 24/7 כשראשיתה בפיצוץ הסלעים בתוואי כדי לאפשר חציבת התעלה שבה יונח הצינור.</p> <p>טרקטורים וכלי חציבה הורדו לתחתית הערוץ בעזרת עגורנים משתי הגדות, וכן קרונית שהיתה תלויה על כבל שנמתח ביניהן ושימשה לסילוק העפר והסלעים.</p> <p>לאחר שהוצא העפר, השתמשו בו לבניית התשתיות לתעלות הפתוחות בבקעת בית נטופה. למרות הסיכונים ואמצעי הבטיחות המינימליים, נגמר הפרוייקט ללא נפגעים.</p>	
<p>ח'רפת אל-מנייה (חוֹרַפַּת מַנִּים) היא אתר ארכאולוגי בבקעת גינוסר צפונית לקיבוץ גינוסר, בצפון מערב הכנרת .</p> <p>מקור השם מַנִּים הוא כנראה מהכינוי בו השתמשו היהודים לאלו שקיבלו את משיחיותו של ישו ("למינים ולמלשינים אל תהי תקווה")</p> <p>באתר נתגלו ממצאים ממספר תקופות, שהחשוב שבהם הוא ארמון אומיי.</p> <p>האתר והשטח סביבו (כ 40 דונם) הוכרז גן לאומי בפברואר 2002 אך אינו מוסדר לקבלת מבקרים.</p> <p>בסמוך לארמונות נמצאים שרידי מרחצאות ביזנטיים, וכ-400 מטרים צפונה לארמונות שוכן ח'אן אל-מניה, שתקופתו מאוחרת לארמונות.</p> <p>הח'אן והחורבות שלידו היו ידועים כבר לראשוני חוקרי ארץ ישראל.</p> <p>בשנת 1858 מבקר במקום אדוארד רובינסון שזיהה את המקום ככפר נחום.</p> <p>כ-30 שנה מאוחר יותר ביקרו חברי הקרן לחקר ארץ ישראל (PEF) במהלך הסקר של ארץ ישראל המערבית. הם ערכו חפירות קלות במקום ולא הצליחו למצוא שום מבנה רב ממדים. חלקם הסכימו עם הערכתו של רובינסון כי מדובר באתרו של כפר נחום, וכך נותר הדבר עד סוף המאה ה-19, עת התגלה כפר נחום האמיתי במקום אחר.</p> <p>בין השנים 1932-39 חפרו באתר 3 משלחות גרמניות, המזהות אותו כאתר מוסלמי מהתקופה הערבית הקדומה.</p> <p>משלחת מעורבת, ישראלית-אמריקאית-צרפתית נערכה ב-1959.</p> <p>ב 2005 הגיעה למקום משלחת חדשה מטעם האוניברסיטה העברית.</p> <p>עם תחילת החפירות הארכאולוגיות, התגלה מבנה מפואר, שבתחילה הייתה נטייה לסווגו כמבנה רומאי, אולם עם הזמן התברר כי למעשה מדובר בארמון אומיי, אחד מתוך שרשרת של ארמונות כאלו במרחב הישראלי-סורי.</p> <p>האתר מיוחס כיום לוואליד בנו של עבד אל-מאלכ (מגדולי השליטים האומאיים) שלו ולאביו מיוחסים גם מסגד אל אקצה וכיפת הסלע.</p> <p>השימוש בארמון היה כנראה לשתי מטרות:</p>	<p>ח'רפת אל-מנייה</p>

<p>1. בית אוצר – מקום אגירה לאוצרות משפחת אומאייה 2. בית קיט באיזור אקלים נוח (בדמשק קר בחורף)</p> <p>השער מעוטר במוזאיקה המזכיר את עיטורי הר הבית. בקירות משולבות אבני בזלת כהות בין אבני הגיר הבהירות. הארמון מחולק לארבעה אגפים:</p> <p>1. אזור "צבאי", מעין קסרקטין בו היה חיל מצב ששמר על המקום 2. אזור השרות הצפון-מזרחי, כאן היו המטבחים, ומאוחר יותר בתקופת הממלוקים שימש כ"מספרה", לייצור סוכר מקני סוכר. 3. המסגד. רואים את גומחת התפילה ("מחרב") הפונה למכה. למסגד יש שער משלו, בהתאם לגישה המוסלמית לפיה מסגד צריך להיות פתוח לכל בלי הבדל בין עני לעשיר, לכן יש אליו גישה ישירה מבחוץ (למרות שלא בטוח ששער זה היה פתוח אי פעם). הקיר הדרומי נבנה בשיטת "ראש ופתיח" המשלבת אבני גזית ארוכות וקצרות לסירוגין 4. אגף המגורים של הנסיכים האומאיים. הקירות היו מצופים בשיש. החורים הרבועים בקירות מולאו בעופרת יצוקה ושימשו לתקיעת מסמרים שהחזיקו את לוחות השיש. בחפירות נתגלו רצפות פסיפס של אומנות גאומטרית (ללא דמויות, כיאה למקום מוסלמי) שעיטרו את החדרים. הפסיפסים מכוסים בכוונה בעפר כדי לשמר אותם, ויוצגו לקהל כאשר האתר יוסדר למבקרים.</p> <p>המבנה חרב ברעש האדמה הגדול בשנת 749. כשנה לאחר הרעש הגדול מתחלף השלטון מבית אומאייה לבית עבאס, וזה סופו של הארמון. למעשה הוא מתקיים במשך תקופה קצרה מ 715 עד 749 לספירה.</p>	
--	--

נקודת הרחבה – נבי שועיב (קבר יתרו)

אתר נבי שועיב נחשב לקדוש ביותר עבור בני העדה הדרוזית שאוכלוסייתה בישראל מונה כ 140,000 איש (בסוריה כ700,000, ובלבנון כ 215,000 איש).

על-פי המסורת הדרוזית מדובר במקום קבורתו של הנביא שועיב, המזוהה עם יתרו המקראי, חותן משה (אבי ציפורה אשת משה).

יתרו, שלא היה יהודי, חי כ 2000 שנה לפני היווסדה של הדת הדרוזית. אולם, הדרוזים המאמינים בגילגול נשמות מאמינים שנשמת יתרו התגלגלה לגופו של נבי שועיב.

במסורת היהודית מופיע יתרו כדמות חיובית ונבואית, שהכירה את אלוהים לפני משה .

יתרו כהן מדיין הציל את משה מידי שונאיו המצרים , הדריכו בענייני חוק ומשפט ונתן לו את בתו ציפורה לאשה .

הוא מוזכר במקרא בשמות הבאים : יתרו, יתר, חובב ורעואל. יתרו היה , לפי המסורת היהודית , ראשון הנוכרים שהסתפחו לעם ישראל . הוא וצאצאיו נחשבו לגרים ולבעלי ברית לישראל .

לפי המסורת המוסלמית , שועיב הינו נינו של אברהם אבינו מאשתו קטורה, ושמו המלא הוא שועיב בן נובה בן מדיין בן אברהם .

מדי שנה משמש האתר מוקד לעלייה לרגל בחג נבי שועיב הנמשך ארבעה ימים, החל מ 24-באפריל .

במקום בנוי מבנה גדול, המהווה, פרט לציון הקדוש של מקום הנביא שועיב, גם מקום לאיכלוס אלפי העולים לרגל במהלך החג. כן נובע במקום מעיין "עיין שועיב".

על פי האגדה הדרוזית:

"כאשר נפרד יתרו ממשו במדבר , לא ידע כי משה עלה לשמיים . יתרו יצא ממדיין לחפש את משה . הדבר היה לפני ארבעת אלפים שנה בערך . יתרו הלך ממדיין לסוריה ומסוריה למצרים וממצרים ללבנון ומלבנון לקרני חיטין . כשהגיע לכאן בחיפושיו אחר משה , עמד לנוח בצל אלון , במדרון ההר שליד המעיין . הוא היה עייף ושכב לישון . בשנתו בא נחש למקום . יתרו התעורר ודרך על הנחש . הנחש הכישו אך מת מתחת לרגלו של יתרו . נכנס הארס של הנחש לגופו של יתרו והוא הרגיש שמותו קרב . מה עשה ? נשען על מקלו מתחת לעץ האלון ומת עליו , זקוף בעמידה . במשך חמש עשרה שנה ניצב כך מת על מקלו וליחו לא נס . עד שהתמוטט המקל ויתרו נפל לידו ארצה . רק אז נקבר לרגלי האלון . סימני הרגל של יתרו והנחש שהכישו נשארו חקוקים בסלע עד עצם היום הזה" . (לפי סלמאן פלאח ועליוזה שנהר, " סיפורי עם דרוזיים ")

טביעת הרגל מצויה בסמוך לקבר המכוסה פרוכת ירוקה.

העולים לרגל נהגו ליצוק שמן לתוך טביעת הרגל ולמשוח את השמן על גופם על מנת להתברך במזל טוב. מנהג זה הופסק בגלל כתמי השמן שליכלכו את השטיחים במקום.

אתר נבי שועיב הורחב ושופץ לאורך השנים. החלק הישן ביותר במתחם העומד כיום נבנה בשנות השמונים של המאה ה-19, לאחר שמנהיגם הרוחני של הדרוזים, שייח' מוחאנה טריף מג'וליס זימן אספת נכבדים לדיון בנושא בנייתו של מתחם חדש.

משלחת נכבדים יצאה לסוריה ולבנון לגייס כספים לבניית המתחם. הקהילה הדרוזית בגליל ובהר הכרמל תרמה אף היא סכומי כסף נכבדים.

בתקופת המנדט הבריטי האתר הוחזק בידי הווקף המוסלמי. בין הבריטים ובין המועצה האיסלאמית העליונה היה מאבק בקשר לאפוטרופוסות על המקום, שכן הוא נרשם על שם המועצה המוסלמית העליונה ונמנה עם המקומות המקודשים למוסלמים . השיח' אמין טריף מחזה על כך והסכסוך עבר להכרעת הנציב העליון , שלא פסק בנושא עד לסיום המנדט הבריטי .

לאחר קום המדינה הוענקה אפטרופסות מלאה לדרוזים על המתחם ועל 100 דונמים הסובבים לו. תחת הנהגתו של שייח' אמין טריף, האתר שופץ והוספו לו מספר חדרים לאירוח העולים לרגל.

למרות זאת, המשיך להתקיים דין ודברים בין הנהגת הדרוזים למדינת ישראל שנבע ממחלוקת על שייכותו המלאה של המתחם לעדה הדרוזית. הויכוח הסתיים באוגוסט 2014, כאשר המדינה החכירה את מתחם הקבר והשטח מסביבו בגודל כולל של 170 דונם למשך 49 שנה, לעמותת נבי שועיב, במחיר סמלי של 18 ₪.

עד 1956 לא נחשבו הדרוזים במדינה כדת עצמאית. כאשר חוקק חוק גיוס חובה על הדרוזים, המדינה איפשרה הקדש והחזקת מקומות קדושים.

במקור לדרוזים לא היה תאריך קבוע לעלייה לרגל. כאשר הכירה ממשלת ישראל בחגים הדרוזיים באופן רשמי, תאריכי החג נקבעו כימים שבין ה-25 באפריל ל-28 באפריל, זאת בגלל מזג האוויר הנוח בעונה זו. נקבעו גם ימי חופשה ע"פ החוק.

במהלך החג נערכות חגיגות המוניות במתחם ומנהיגי העדה נאספים לדון בסוגיות דתיות.

לאחר קום המדינה צה"ל היקצה כוח צבאי מיחידת המיעוטים (יחידה 300) לאבטחת חגיגות נבי שועיב, ולעריכת טקס צבאי במקום.

טירונים דרוזים נשבעים אמונים לצה"ל באתר זה. ראשי המדינה וקציני צבא נוהגים להשתתף בחגיגות נבי שועיב. חגיגות עממיות של כלל הציבור הדרוזי נערכות במקביל לכינוס הדתי במקום בהשתתפות השיח'ים.

הדת הדרוזית

הדת הדרוזית היא דת חדשה יחסית (כ-1000 שנה). היא מתפתחת במצרים ע"י חליפה שיעי משושלת פאטימית. הוא מעמיד כמה אנשים הכותבים 6 ספרים שהם התשתית הרוחנית של הדת. הספרות היא פילוסופית/מיסטית והיא מושפעת מהדת היהודית, המוסלמית והנוצרית, וכן מהפילוסופיה היוונית.

במסורת הדרוזית יתרו הוא נביא חשוב כמו אברהם אבינו (מכונה "חניף" - כינוי לאדם בעל רקע פגאני שראה את האמת המונותאיסטית).

הדת היא סודית, וידועה רק ל"חכמים" ("עוקאל") כלומר יודעי הדת שהם מיעוט בעדה. שאר ההדיוטות ("ג'ואהל") אינם מכירים את הדת.

ספרי הדת הדרוזיים שמהם נלמדים רזי הדת נקראים אגרות החוכמה. הספרים מועתקים אך ורק בכתב יד, הנכתב על קלף על ידי סופר המוכשר לכך, והם נשמרים בסוד על ידי ה'עוקאל'.

בית התפילה הדרוזי נקרא ח'לווה ורק ה"עוקאל" רשאים להתפלל שם.

ילדים דרוזים עד גיל 15 רשאים גם הם להיכנס אל הח'לווה, כיוון שבגיל 15 הם מחליטים אם לקבל על עצמם את עול המצוות הדתיות המחמירות המוטל על העוקאל או להישאר ג'ואהל, ולפני זה הם כן יכולים "להתרשם" מהחיים הדתיים.

גם בהמשך אין מניעה ל"ג'ואהל" להפוך ל"עוקאל" או להיפך, אך ל"עוקאל" שהופך ל"ג'ואהל" אסור לגלות את עיקרי הדת.

מתחילת הפצתה של הדת ועד לשנת 1043 הופצו יסודות הדת. במשך 24 שנה הדת קיבלה מצטרפים חדשים, ולאחר מכן, עקב רדיפות, ננעלו שערי הדת ומאז הדרוזים אינם מקבלים מאמינים חדשים ורואים בחומרה נשואי תערובת. אדם המתחנן עם לא דרוזי או מוליד ילדים עם לא דרוזי, נחשב כלא דרוזי וכן ילדיו לא יהיו דרוזים, ולרוב לא מתקבל במשפחתו או בחברה.

הדגל הדרוזי

הדגל הדרוזי הוא סמלה של הדת הדרוזית ומייצג למעשה את האמונה הדרוזית ואת בסיסה. ישנן שתי צורות שונות לדגל הדרוזים. האחת, דגל רגיל - והאחרת, דגל בצורת כוכב בעל חמישה קודקודים. בשתי הצורות באים לידי ביטוי חמישה צבעים: ירוק, אדום, צהוב, כחול, ולבן, כאשר לכל צבע משמעות מיוחדת ומרכזית החשובה לדרוזים.

אדום: מסמל את הגבורה, האומץ הלב והאהבה. צהוב: הידע, השמש והחיטה. ירוק: אדמה וחיים. כחול: אמונה
באל, סלחנות, אחווה, שמים ומים. לבן: שלום אור וטוהר

עין שועיב (מעין יתרו)

אחד המעיינות השופעים ביותר בגליל. מעין שכבה הנובע משכבה מחלחלת בסלעי משקע ימיים (גיר ודולומיט). בזלת הכיסוי
המכסה את שכבות המשקע מאפשרת למי נגר עילי לחלחל אל בין שכבות הגיר ולנבוע ביניהן.
לדעת החוקרים זהו המעין אליו קיוו להגיע חיילי הצבא הצלבני אשר התקדמו מכיוון ציפורי לקראת הקרב המכריע עם סלאח
א-דין בקרני חיטין.